

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра хореографічного мистецтва**

**Композиційні та лексичні особливості кримсько-
татарського танцю “Агир ава ве Хайтарма”**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка**

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 13-431 гр.
Спеціальності 024 Хореографія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Хореографія
Османова Феріде Руслан кизи

Керівник доцентка Рехліцька А.Є.

Рецензент: голова циклової комісії
«Хореографія» комунального закладу
«Херсонський фаховий коледж
культури і мистецтв» Кізяков В.М.

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНА ОСНОВА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ “Агир ава ве Хайтарма”	5
1.1.Історико-мистецька основа твору.....	5
1.2.Ідейно-тематична основа твору “Агир ава ве Хайтарма”....	8
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНО-ГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ “АГИР АВА ВЕ ХАЙТАРМА”	11
2.1. Композиційно-архітектонічна побудова твору.....	11
2.2.Графічна таблиця твору та опис хореографічного тексту.....	11
2.3.Сценографія.....	21
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
ДОДАТКИ	26

ВСТУП

Крим - наша маленька Батьківщина. Кримські татари - саме вони є корінним народом Автономної Республіки Крим. Цей народ славиться своєю гостинністю, дбайливим ставленням до своїх традицій, звичаїв і до культури. Культура, своєю чергою, яскраво проявляється в їхніх національних святах, які супроводжуються різними танцями.

Історія кримськотатарського народу так само як велична, на стільки й трагічна і вона відображається в мистецтві народу. Вона склалася так, що літератури, пов'язаної з культурою народу, дуже мало, а якщо вона і є, то в обмеженій кількості. У сучасних умовах життя кримських татар, дослідження історії, етносу та культури народу має низку обмежень. Саме тому, ми обрали цю тему для кваліфікаційної роботи.

Ще одна причина вибору саме цієї теми те, що в наші дні, коли всесвітня глобалізація охоплює сучасний світ, тема культури, звичаїв, традицій відходить на задній план для молодого покоління. Тільки розвиток і популяризація народної культури та історії може допомогти зберегти народ. Наше майбутнє - знання нашого минулого.

Руйнування виняткових форм життя, історично сформованих форм свідомості, на сьогоднішній день торкнулася і кримськотатарського народу. Це наслідок інших подій, які розпочалися значно раніше і супроводжувалися нелюдськими діями, жорстокими репресіями та відкритим геноцидом усього народу.

Сьогодні, в часи коли кримськотатарський народ живе в певних соціально-політичних умовах, тема збереження культури і її популяризація як ніколи актуальна.

В нашій роботі ми хочемо докладніше зупинитися на одному з танців, таких як "Агир ава ве хайтарма", який є візитною карткою народу.

Мета роботи – полягає в розкритті особливостей кримськотатарського танцю “Агир ава ве Хайтарма”.

Завдання:

1. Розробити історико-мистецьке обґрунтування хореографічної композиції “Агир ава ве Хайтарма”.
2. Проаналізувати ідейно-тематичну основу твору.
3. Створити композиційно-архітектонічну побудову хореографічної композиції “Агир ава ве Хайтарма”.
4. Розробити літературно-графічний запис хореографічної композиції “Агир ава ве Хайтарма”
5. Розробити сценографію.

Об'єкт дослідження: кримськотатарське народне хореографічне мистецтво.

Предмет дослідження: впровадження особливостей лексики кримськотатарського танцю в танцювальній композиції “Агир ава ве Хайтарма”.

Методи дослідження : аналізу, аналогії, спостереження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНА ОСНОВА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

1.1. Історико-мистецька основа твору.

На сьогодні одні з перших згадок про кримськотатарський танець пов'язані з ім'ям виконавця Хайрі Емір-Заде (1893 - 1959). Він свого часу створив перші сценічні варіанти народних танців: "Чобан оюни" (танець пастуха), "Явлукъ оюни" (танець із хусткою), які популярні й у наші дні, а також танці "Меджнун" (герой поеми Алішера Навої), "Эшхия" (образ народного героя, борця проти феодалів, на захист пригнобленого народу) і багато інших [18, с.32].

Першими відомостями про професійний ансамбль є те, що 1929 року в Ялті було створено кримськотатарський ансамбль пісні й танцю, якими керували Ізет Добра і його дружина Айше. В ансамблі працювали прекрасні танцюристи: Аніфе Чолакова, Селіме Аблаєва (Челебієва), Рефат Асанов, Нусрет Шабанов, Рустем Газієв і багато інших. За кілька років, у 1937 році, був створений ще один ансамбль пісні і танцю при Будинку народної творчості в місті Сімферополь. Художнім керівником став Яя Шерфедінов, балетмейстером – Усеїн Баккал. Через два роки ці два колективи (Ялтинський і Сімферопольський ансамблі) об'єднали і перевели до Сімферополя. Назву йому дали - Ансамбль пісні і танцю кримських татар [15,с.25].

"Це був великий і злагоджений колектив. Пам'ятаю, з Москви приїхав знаменитий композитор Лев Кніппер для підготовки ансамблю в декаді мистецтв у Москві. Була дуже велика підготовка, але війна зруйнувала не тільки плани, а й долі людей", - згадує Ремзіє Баккал у своїй книзі "З танцем по життю"[2,с.30].

Ансамбль багато виступав, гастролював, але невдовзі війна, невдовзі депортація... Здавалося б, народ зламаний, але ні! Уже через

тринадцять років, 1957 року, колектив, організований у Криму, в Сімферополі, відродився на чужині, в місті Ташкент, і продовжив свій творчий шлях [11,с.12]. Тоді в назві було заборонено використовувати слово "кримськотатарський", тому ансамбль було названо "Хайтарма", що в перекладі означає "Повернення".

У 1965 році вперше за роки депортації ансамбль виїжджає на гастролі республіками Середньої Азії та Казахстану, республіками Закавказзя і Північного Кавказу, РРФСР.

1992 року, коли "дорога додому" стала відкритою, ансамбль пісні і танцю "Хайтарма" повернувся на Батьківщину і був переведений до Кримської державної філармонії.

Дивлячись на все це, ми розуміємо, що шлях ансамблю був вельми важким, але, тим не менш, він, подібно феніксу, зумів відродитися і продовжити творити. У репертуарі "Хайтарми" багато різних танців, і хотілося б перерахувати ті, які народ дбайливо зберіг до наших днів: "Агир ава ве Хайтарма" (повільний танець і швидка хайтарма), "Хоран" (хороводний танець), "Чобан оюни" (танець пастуха), "Явлукь оюни" (танець із хусткою), "Тим-тим" (жіночий танець), "Емір Джелал" (жіночий сольний танець), "Джийин" (жіночий хоровод), "Дьорт к'из оюни" (танець чотирьох дівчат).

Крім ансамблю пісні і танцю "Хайтарма", величезний внесок у розвиток кримськотатарського танцю вніс також фольклорний ансамбль "Кирим".

Колектив створено 1990 року в місті Сімферополі, директором і художнім керівником є заслужений діяч мистецтв України та Республіки Татарстан Сервер Какура.

Метою кримськотатарського ансамблю є відродження, розвиток, збереження та популяризація національного, музичного, вокального та хореографічного мистецтва кримських татар, а завданням - виховання високої моральності у підростаючого покоління.

Довгі роки працювали в ансамблі такі хореографи, як: заслужена артистка Таджикистану Ремзіє Баккал, заслужені артисти України Мунір Аблаєв, Джеміле Османова, головний балетмейстер ансамблю, заслужена артистка Криму Назіре Емір, яка обіймає цю посаду й донині. Усі ці люди зробили великий, неоціненний внесок у розвиток ансамблю "Кирим". З розвитком ансамблю, відповідно, розвивається і національний танець. Завдяки цим хореографам ми знаємо кримськотатарський танець у тому вигляді, в якому він є сьогодні [4,с.182].

"Кирим" так само, як і "Хайтарма", багато гастролює, тим самим прославляючи кримськотатарський народний танець як на батьківщині, так і за кордоном. На сьогоднішній день весь світ знайомий з такими танцями кримських татар, як "Агир ава ве Хайтарма", "Тим-тим", "Явлукъ оюни". Ці танці мають велике значення для народу, оскільки з ними нерозривно пов'язане їхнє повсякденне життя[19,с.52].

"Тим-тим" - це танець на однойменну музику. Він приковує погляд незвичною роботою кистей, яка властива тільки цьому танцю. Ну і сама музика дуже цікава: це гра скрипки, яку неможливо перестати слухати.

"Хоран" - своєрідний хоровод, він об'єднує всіх, хто танцює, в одне велике коло. Рухи цього танцю досить прості та зрозумілі, тому його під силу станцювати навіть непрофесійним танцюристам. Об'єднуючи всіх виконавців, "Хоран" є красивим і дружним завершенням будь-якого свята. Цей танець під різними назвами зустрічається і в інших народів: у молдован - "хора", у болгар - "хоро", у югославів - "коло", у греків - хорос. Форма танцю майже скрізь однакова. Відрізняють їх характер виконання, мелодія та костюми.

"Агир ава ве Хайтарма" - улюблений і найпопулярніший танець. Назва походить від мелодії, складається він з двох частин: плавна, величава "Агир ава" і темпераментна, граціозна "Хайтарма". Раніше цей танець називався "Ак'ай аваси" - чоловічий танець. Його танцювали

тільки чоловіки, індивідуально або парно. Стримано-величаві, струнко-темпераментні рухи танцю висловлювали гідність і силу чоловіків. Через деякий час танець почали виконувати чоловік і жінка або кілька пар. У цьому старовинному народному танці втілено образ простої людини, шляхетність і гідність якої виражаються в строгих рухах. У народі побутує скорочена назва цього танцю - "Къаршилама", що означає - обличчям один до одного. Ті, хто танцює протягом майже всього танцю, перебувають, в основному, обличчям один до одного, і кожен намагається якомога красивіше і краще танцювати, бути гідним виконавцем.

Величава, плавна "Агир ава" і темпераментна, стрімка "Хайтарма" народжені народом. Цей танець особливо часто виконують на весіллях. Танцями супроводжується все весілля, танцюють родичі, друзі, свахи і востаннє з ними танцюють молоді, прощаючись. Парний танець полягає в тому, що дівчина, яка танцює, нібито "заманює" свого партнера граціозними та кокетливими рухами, а той, своєю чергою, прагне підкорити її хвацькістю й відвагою. Танець вирізняється виразністю жестів і найголовніше музичним розміром у 4/4 або 5/4 [19,с.52].

1.2. Ідейно тематична основа

Виходячи з актуальності обраної теми ми визначили ідейно-тематичну основу хореографічної композиції.

Тема: кохання.

Ідея: показати чистоту взаємовідносин закоханих.

Наскрізна дія: зображення традицій та звичаїв кримськотатарського народу.

Надзавдання: знайомство з традиціями та звичаями кримськотатарського народу.

Конфлікт: між молодими людьми та батьками.

Видова спрямованість: кримськотатарський народний танець.

Танцювальна форма: хореографічна композиція.

Танцювальні жанри: історично-побутовий.

Лібрето

Любов знову і знову доводить, що без неї життя втрачає сенс. Воно надихає людину на прекрасне, робить її доброю, м'якою, чуйною. Любов перетворює людину. Любов наповнює нас новими силами, думками. Стає сенсом життя і ще більше посилює бажання жити. Жити не тільки заради себе, а й заради коханої людини. Зробити все що завгодно для її і вашого спільного, щасливого майбутнього. Життя прекрасне, коли ти любиш і коли тебе люблять. Зворушлива історія головних героїв, яка розкриває красу любові та стосунків у звичаях свого народу.

Одна зустріч, яка змінила два життя. 19 століття - час, коли майже всі історії кохання починалися однаково: спочатку зустріч батьків, а потім молодих людей та їхня історія кохання. Він хотів сам знайти кохання всього свого життя і небеса надали йому такий шанс. Можна навіть сказати, що подарували. Проводячи час із друзями, головний герой зустрів її, ніжну, витончену і найголовніше він відчув, що це вона та, яка має бути з ним до кінця життя. Насмілившись підійти до неї, їхні погляди зустрілися, вони були далеко один від одного, як і вимагали традиції, але водночас так близько. Дівчина теж була не сама, а в компанії своїх подруг. Друзі головних героїв зробили все можливе для знайомства молодих людей. Це був танець - танець довжиною у вічність, адже тільки так вони могли перебувати поруч.

Характеристика образів:

Чоловіки: сильні, рішучі, горді як гори. Показують образ ідеального глави сім'ї, опори, захисника.

Жінки: ніжні, чутливі, стримані але одночасно і грайливі як кришталево чисті джерела. Березині сімейного вогнища, спокою і тепла.

Аналіз музичного супроводу:

Кримськотатарська народна музика - музичний фольклор кримських татар, який у 990 року дав поштовх для початку національної професійної музичної культури. Кримськотатарська музика бере початок історії розвитку ще від часів Кримського ханства.

У наукових дослідженні музикознавця В. Пасхалова "Музична структура кримських пісень" вказується на те, що мелодії та пісні кримських татар базуються не лише на звичному мажорному та мінорному звукорядах, а й на ладах давньогрецьких: еолійському, фригійському, дорійському, солідійському з переважанням еолійського.

Розрізняють гірський і степовий стилі кримськотатарської музики: пісні південнобережних і гірських татар (тюркю), які більш емоційні, мають вигадливу і складну мелодіку та систему півтонів, тоді як степові мотиви (йир) мають просту в мелодійному плані будову і діатонічну основу. Ритмічно для народної кримськотатарської музики характерні 5, 7- і 9-дольні розміри з додаванням 2- і 3-дольних осередків.

Серед традиційних народних музичних інструментів, присутні давул ("великий барабан"), даре і думбелек (парні литаври з глиняних горщиків з натягнутою шкірою); з ударних, зурна, тулуп-зурна та кавал. З духових, кеманча, саз і сантир - зі струнних. Наприкінці XIX століття в музичний побут увійшли кларнет, труба і скрипка, трохи пізніше - електрогітара з акордеоном.

Музична композиція "Къавал – Агир ава ве Хайтарма", за авторством народного кримськотатарського вокально-інструментального ансамблю "Qirim".

Лад – спочатку мінор, потім мажор.

Форма – куплетна.

Розмір – перша частина 5/4, друга частина 7/8.

Темп – помірний.

Загальна кількість тактів – 114 тактів.

Хронометраж – 3 хв. 48 с.

РОЗДІЛ 2

ЛІТЕРАТУРНО-ГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

2.1 Композиційно-архітектонічна побудова твору

Архітектоніка хореографічної композиції «Агир ава ве Хайтарма».

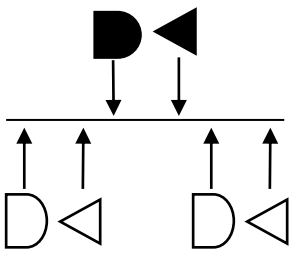

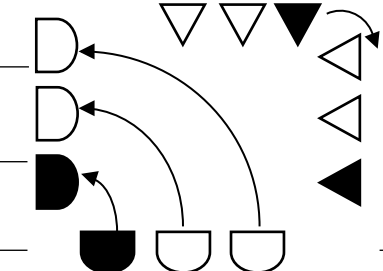
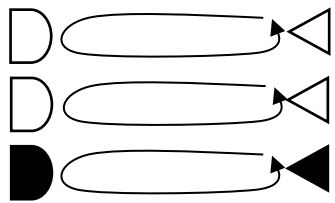
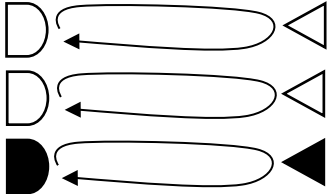
Назва частини	Кількість тактів	Зміст
Експозиція	14 тактів	Поява головні героїв на сцені. Потім поява друзів головних героїв.
Зав'язка	24 такта	Головні герої бачать один одного і між ними з'являється зв'язок.
Розвиток дії	46 тактів	Друзі головних героїв влаштовують можливість для закоханих потанцювати разом.
Кульмінація	20 тактів	Головні герої разом зі своїми друзями весело проводять час разом у танці.
Розв'язка	10 тактів	Головні герої усвідомлюють свої почуття завдяки танцю і залишаються разом.

2.2. Графічна таблиця твору та опис хореографічного тексту

- - Жінки
- - Чоловік
- - Напрямок руху
- - Солістка
- - Ліст

Архтек тоніка	Малюнок танцю	Кількість тактів	Хореографічний текст

Експозиція		1- 2 такти	Комбінація №1.
Експозиція		3-4 такти	Комбінація № 1.
Зав'язка		1- 4 такти	Комбінація № 2.
Зав'язка		1 - 4 такти	Комбінація № 3.
Розвиток дії		1 – 4 такти	Комбінація № 4.

Розвиток дії		5- 6 такти	Комбінація № 4.
Розвиток дії		1 – 2 такти	Комбінація № 5.
Розвиток дії		3-10 такти	Комбінація № 5.
Розвиток дії		1-12 такти	Комбінація № 6.
Кульмінація		13-24 такти	Комбінація № 6.

<p>Кульмінація</p>		<p>1-14 такти.</p>	<p>Комбінація № 7.</p>
<p>Кудьмінація</p>		<p>1- 10 такти</p>	<p>Комбінація № 8.</p>
<p>Кудьмінація</p>		<p>1 –20 такти</p>	<p>Комбінація № 9.</p>
<p>Розв'язка</p>		<p>1 -12 такти</p>	<p>Комбінація № 10.</p>

Розв'язка		1 – 4 такти	Комбінація № 11.
------------------	---	-------------	------------------

Перша частина-"Агир ава".

Комбінація № 1.

4 такти. На 1-й такт виконавці повільно піднімають руки в сторони на рівень плечей (у перше положення). Одночасно всім корпусом виконують чверть повороту вправо; дівчата обличчям до глядача, юнаки спиною. Ноги у всіх виконавців у 3-му положенні, ліва на напівпальцях. На 2-й такт виконавці роблять м'яке напівприсідання, потім корпус випрямляється, руки залишаються в 1-му положенні.

3-4-й такти. Рухи 1-2-го тактів повторюються у зворотному напрямку з напівповоротом вліво: дівчата спиною до глядача, юнаки обличчям до глядача, ноги в 3-му положенні, права на напівпальцях. Рух закінчується напівприсіданням, потім корпус випрямляється.

Комбінація № 2.

4 такти. 1-2-й такти. На 1-й такт виконавці швидко повертаються вправо - на дівчата обличчям до глядача, юнаки спиною і бічним простим ходом плавно переходять між собою - дівчата в праву, юнаки в ліву сторону, руки залишаються в 1-му положенні. На 2-й такт усі виконавці повертаються вправо обличчям один до одного і роблять напівприсідання з подальшим випрямленням.

3-4-й такти. Дівчата роблять повільний повний поворот вліво переступанням, починаючи з лівої ноги, з невеликим просуванням у бік

правих лаштунків, закінчуючи напівприсіданням і випрямленням. Водночас юнаки роблять комбіноване напівприсідання на місці

Комбінація № 3.

4 такти. 1-4-й такти. Виконавці плавним простим ходом обличчям один до одного такти міняють розташування на сцені: 1-й юнак залишається на місці, 1-я дівчина плавно просувається до нього, залишаючись у напівпрофілі. 2-га дівчина просувається вперед обличчям по ходу і займає місце першої дівчини, залишаючись обличчям до глядача. 2-й юнак теж плавно просувається до 2-ї дівчини, залишаючись у напівпрофілі.

3-тя дівчина і 3-й юнак одночасно просуваються один до одного, також залишаючись у напівпрофілі. У результаті утворюється трикутник із 3-х пар. Перехід закінчується напівприсіданням і випрямленням.

Комбінація № 4.

6 тактів. 1-2й такти. Дівчата, танцюючи на місці, виконують рух № 4; юнаки такти простим кроком за годинниковою стрілкою обходять дівчат і опускаються перед ними на праве коліно, погляд спрямований до дівчат; ліва рука на талії збоку, права розкрита трохи вище за рівень плеча долонею догори; потім виконують оздоблювальний рух лівим плечем догори-донизу.

3-4-й такти. Юнаки піднімаються в зріст, ідуть простими кроками проти руху годинникової стрілки і зупиняються зліва від дівчат, одночасно пари повертаються обличчям один до одного; рух закінчується напівприсіданням. Руки в 1-му положенні.

5-6-й такти. Рух ніг і положення рук не змінюються. Дівчина третьої пари повертається праворуч, юнак ліворуч, обидва йдуть у напрямку глядача і зупиняються на середині сцени обличчям одне до одного, закінчуючи напівприсіданням і випрямленням. Одночасно перша і друга пари в аналогічному порядку йдуть у напрямку задника сцени, зупиняючись по боках від третьої пари. У результаті утворюється

одна горизонтальна лінія на середині сцени. Ноги у всіх виконавців залишаються у вихідному положенні.

Комбінація № 5.

10 тактів. 1-2-й такти. Юнаки роблять комбіноване напівприсідання на місці. Дівчата простим ходом просуваються на авансцену обличчям до глядача, закінчуючи напівприсіданням і випрямленням, ноги у вихідному положенні.

3-8-й такти. Дівчата роблять чверть повороту вправо і йдуть у вертикальну лінію в бік лівих лаштунків. Перехід закінчується круговим поворотом вліво, обличчям всередину сцени. Під час переходу виконується напівприсідання обличчям до глядача. Одночасно юнаки роблять чверть повороту вліво і йдуть один за одним за годинниковою стрілкою, шикуючись уздовж правих лаштунків, обличчям також усередину сцени. Усі рухи аналогічні з дівчатами.

9-10-й такти. Дівчата роблять повний поворот праворуч переступанням на такти всією ступнею, руки в 1-м положенні; наприкінці повороту руки і ноги займають вихідне положення. Юнаки на місці роблять напівприсідання з нахилом корпусу. На останній рахунок ноги і руки також займають вихідне положення.

Друга частина - "Хайтарма".

Комбінація № 6.

Друга частина танцю виконується швидко, граціозно. Але можна виконати плавний перехід і поступово розвинути швидкий темп. Усі рухи танцю виконуються швидко і легко.

Дівчата стоять на місці, корпус підтягнутий. Права нога злегка висувається вперед. Права рука у вихідному положенні, ліва рука притримує пальцями кінчик шарфа, ніби прикриваючи обличчя від юнаків, водночас дівчата лукаво посміхаються і стежать за ними. Юнаки плавно розкривають руки в боки, трохи вище плечей і одночасно роблять чверть повороту вправо.

24 такти. 1-8-й такти. Юнаки, виконуючи змінний крок з правої ноги, повільно просуваються проти ходу годинникової стрілки вглиб сцени обличчям по ходу. Огинаючи півколо, вони підходять до дівчат, зрівнявшись із ними, праву руку опускають на талію збоку, ліва зберігає розгорнуте положення.

9-12-й такт. Темп прискорюється. Переступанням, починаючи з лівої ноги, юнаки роблять швидкий круговий поворот ліворуч із просуванням у бік правих лаштунків, потім, продовжуючи хід бічним змінним кроком, повертаються на свої місця.

Рух закінчується круговим поворотом вліво і юнаки стають у позу напівпрофілем до дівчат, права рука на талії, ліва вільно опущена; права нога ледве висунута вперед, поглядом юнаки наче кажуть: "Ну, дівчата, тепер станцюйте ви!" Дівчата протягом 12-ти тактів злегка підтанцювують на місці.

13-24-й такти. Приймаючи "виклик" юнаків, дівчата прискореним темпом бічним змінним кроком просуваються до юнаків. Руки розкриті на рівні плечей, пальцями притримують кінчики шарфа. Наблизившись до юнаків, вони роблять швидкий круговий поворот ліворуч і проти ходу годинникової стрілки повертаються на свої місця, закінчуючи рух на місці повним поворотом праворуч, ноги і руки у вихідному положенні. Юнаки протягом 12-ти тактів стоять на місці в довільній позі і спостерігають за танцем дівчат.

Комбінація № 7.

14 тактів. 1-8-й такти. 2-й і 3-й юнаки із завзяттям виконують бічний хід, просуваючись до 1-ї і 2-ї дівчат, які підтанцювують на місці, руки у всіх у 1-му положенні. Решта виконавців на місці із захопленням дивляться на тих, хто танцює.

9-14-й такти. Стан рук не змінюється. 2-а і 3-тя дівчата змінним кроком просуваються до 1-го і 2-го юнаків; одночасно, відходять назад до середини сцени, інші продовжують спостерігати за тими, хто танцює.

Комбінація № 8.

10 тактів. 1-2-й такти. 2-а і 3-я пари роблять круговий поворот праворуч переступати на напівпальцях, руки без зміни.

У цей час 1-ша дівчина і 1-й окремо юнак стоять з двох боків авансцени і підтанцювують на місці, всім виглядом показуючи, що зараз вони підуть танцювати. Руки в 1-му положенні.

3-10-й такти. Після кругового повороту юнаки 2-ї і 3-ї пари підхоплюють дівчат і перемінним кроком, парами просуваються в бік глядача, не доходячи до авансцени, 2-га пара повертає у правий бік, 3-тя пара у лівий, огинають велике півколо уздовж лаштунків і стають парами з правого й лівого боків задника сцени обличчям до глядача, підтанцювуючи на місці, руки в 1-му положенні. Водночас 1-ша пара змінним кроком просувається обличчям одна до одної. Руки розкриті в 1-е положення. Зблизившись на відстань витягнутої руки, виконавці описують невелике коло проти руху годинникової стрілки, обличчям по ходу, і, пройшовши повне коло, залишаються обличчям один до одного.

Комбінація № 9.

20 тактів. 1-12-й такти. 1-ша пара розходиться: дівчина в лівий бік, юнак у правий і просуваються вглиб сцени спиною до глядача. Друга і третя пари підтанцювують на місці.

13-20-й такти. 2-а і 3-тя пари, що стоять уздовж задника сцени, повертаються обличчям одна до одної; одночасно 1-ша дівчина і 1-ий юнак змінним кроком проходять між ними "гребінцем" і проти центру задника сцени виходять у "коридор", потім просуваються в напрямку авансцени, обличчям по ходу, руки в першому положенні.

Дійшовши до авансцени, вони тим же ходом йдуть назад, залишаючись обличчям до глядача. Одночасно 1-ша і 3-тя пари швидким темпом просуваються до авансцени обличчям до глядача і в аналогічному порядку відходять назад. У результаті утворюється одна горизонтальна лінія на задньому плані сцени.

Комбінація № 10.

12 тактів. 1-4-й такти. Усі дівчата швидким змінним кроком швидко просуваються на передній план сцени обличчям по ходу, руки в 1-му положенні. Юнаки залишаються на місці.

5-8-й такти. Дівчата відходять змінним кроком назад до середини сцени, залишаючись обличчям до глядача, руки в 1-му положенні; одночасно юнаки, зробивши чверть повороту вправо, боковим ходом просуваються також до середини сцени, закінчуючи обличчям до глядача. Ліва рука переводиться на талію збоку, права прикладає долоню до потилиці (ніби притримуючи шапку). У результаті на середині сцени утворюється одна горизонтальна лінія виконавців.

9-12-й такти. Сумісно з попередніми рухами юнаки швидко розкривають руки в 1-е положення (дівчата залишаються попереду правої руки юнака); потім одразу ж кожна пара виконує поворот на місці проти руху годинникової стрілки обличчям по ходу. Рух ніг для всіх - змінний крок на напівпальцях. На останній рахунок усі залишаються в лінії на своїх місцях обличчям до глядача.

Комбінація № 11.

4 такти. 1-2-й такти. Дівчата роблять круговий поворот праворуч, переступанням на напівпальцях з лівої ноги і з просуванням у бік авансцени. Руки під час повороту в 1-му положенні; на останній рахунок дівчата залишаються правим плечем до глядача; ліва нога на всій ступні, права на напів'ятах у 3-му положенні. Ліва рука переводиться на талію з боку, права без зміни, обличчя звернене в бік юнаків. На ці ж такти юнаки виконують аналогічні рухи ходом до задника сцени, починаючи поворотом вправо. На останній рахунок ліва рука також переводиться на талію з боку, права без зміни. Виконавці залишаються лівим плечем до глядача, обличчя звернене до дівчат.

3-4-й такти. Комплекс руху 1-2-го тактів повторюється у зворотному тактовому порядку з поворотом вліво. Усі виконавці

повертаються на свої місця в горизонтальну лінію на середину сцени, ноги у вихідному положенні. Дівчата закінчують хід поворотом обличчям до глядача, руки у вихідному положенні. Юнаки стають у напівпрофіль до дівчат, прикладаючи праву руку до серця, ліва у вихідному положенні. Легким нахилом голови дівчата і юнаки дякують одна одній за виконаний танець.

2.3. Сценографія

В першій половині хореографічної композиції показується перша зустріч головних героїв та перші спроби проявити почуття. На екрані зображений пейзаж Криму, а саме гірська частина, де на першому плані джерело. Саме на фоні джерела розгортаються перші дії героїв хореографічної композиції. На початку світло прожекторами на головних героїв, загальне світло приглушене. А на другому плані їх компанії друзів імітаційними діями створюють картинку розваг. У другій частині хореографічної композиції показується розвиток взаємовідносин героїв через звичаї та участь у цьому їх друзів. Світло загальне, а на фоні природа, вид на колоритний кримськотатарський дворик.

Опис костюмів:

Костюми Дівчата. Костюм складається з сукні, шаровар, нагрудника, шарфа, фески та пояса. Сукня довга до щиколоток, з атласу, шовку або тонкого оксамиту бордового, фіолетового, помаранчевого, рожевого або білого кольору, з довгими вузькими рукавами. Манжети (йенхапах) широкі, вишиті "золотим" орнаментом. пристібаються окремо.

Комір розрізний, клином, з нагрудником із тонкого світлого матеріалу. Під сукню надягають шаровари шовкові однакового кольору з нагрудником. Спереду від плечей до низу і навколо подолу - обшивка

золотим або срібним галуном (шерт). Сукня підв'язується національним поясом. Пояс сріблястий різьблений, з великою ажурною пряжкою. На голові феска, форма злегка конусна, висота 10-12 см, виготовляється з картону, обшитого тонким оксамитом темно-бордового кольору.

Феска прикрашається безліччю невеликих монет "під золото". На краю кожної монети є отвір, пришиваються вони навколо фески двома рядами у формі трикутників. З лівого боку звисають прикріплені китиці (пускюль) зі спеціальних кручених ниток. На верх фески прикріплюється срібний різьблений кружок (тепелик)} завбільшки на весь верх фески. Волосся заплітається у дві коси, що звисають спереду. На шию підвішується прикраса із золотих монет або перлів (інджі), кількома рядами звисають на груди. Поверх фески накладається великий шарф, розмальований національним орнаментом. Кінці шарфа звисають ззаду. На ноги надягають туфлі на середніх підборах.

Юнаки. Сорочка зі стоячим коміром і застібкою спереду. Навколо коміра, планка для застібки і манжети сорочки обшиваються вузьким, золотистого кольору, позументом. Сорочка заправляється в шаровари.

Штани-шаровари темного кольору, з тонкої вовни або вовни-штапеля, не широкі, заправляються в чобітки. Поверх сорочки надягають жилет, безрукавний, з тонкого оксамиту темних кольорів.

Грудна частина жилета до пояса розмальовується національним орнаментом або обробляється аплікацією з парчі золотистого кольору. Жилет також заправляють у шаровари і туго підперезують довгим атласним кушаком, переважно червоного кольору. Кінці кушака закладаються з боків корпусу під кушак. На голові чорна каракулева шапка, не широка, верх придавлюється всередину. Це надає шапці рівномірно-круглої форми. Одягається трохи "набекрень". На ногах літні чобітки на низьких підборах.

ВИСНОВКИ

1. Отже, дослідивши історію розвитку кримськотатарського танцю можна сказати, що природно, народні кримськотатарські танці дійшли до наших майже не змінившись. Значний внесок у розвиток кримськотатарської хореографії було зроблено державними ансамблями “Хайтарма”, “Кирим”. Визначили особливості окремих народних танців зокрема танцю “Агир ава ве Хайтарма”.

2. Виходячи з актуальності обраної теми ми визначили ідейно-тематичну основу хореографічної композиції “Агир ава ве Хайтарма”. Було розроблено лібрето за всіма драматургічними законами. Була написана характеристика образів. Розписали особливості кримськотатарського народного музичного мистецтва. Підібрали та проаналізували музичний супровід композиції.

3. Відповідно до обраної теми кваліфікаційної роботи, нами була створена хореографічна композиція “Агир ава ве Хайтрама”. До створеної композиції була написала архітектоніка твору.

4. Також до поставленої хореографічної композиції “Агир ава ве Хайтарма” було розписано графічну таблицю твору та опис хореографічного тексту за тактами.

5. На основі написаного лібрето, архітектоніки та поставленої хореографічної композиції “Агир ава ве Хайтарма”, була написана сценографія та опис сценічних костюмів героїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аблаєва Ульвіє. 10 фактів про кримськотатарське весільне вбрання. Авдет. 2016. 1 серпня.с.4.
2. Баккал Р. З танцем по життю. Книга спогадів. Медіацентр імені Ісмаїла Гаспринського. 2018, 30с.
3. Блазіс К. Танці взагалі. Балетні знаменитості та національні танці. 2-ге видання. Лань: Планета музики. 2008, 20с.
4. Возгрін В. Є. Історія кримських татар. Сімферополь: Теза. 2014, 182с.
5. Газета "Авдет". Стаття Кримськотатарський танець "Танець життя". URL: <https://avdet.org/2013/12/30/krymskotatarskij-narodnyj-tanets/>.
6. Джемілев А. Танці ансамблю "Хайтарма". Ташкент: Видавництво літератури і мистецтва імені Гафура Гуляма. 1984, 5с.
7. Журавель О.І. Методичний кейс. "Композиція танцю.Основні інструменти хореографа у побудові танцювальної композиції". 2020.
8. Зайцев Є. В., Колесниченко Ю. В. Навчальний посібник “ Основи народно-сценічного танцю.” 1976. м.Київ.
9. Киримов Т., Куршатов Т. Зинджирли медресе. Науковий бюлетень №1. 2001, 3с.
- 10.Кадирова Майя Решатовна. Стаття "Ладові та ритмічні особливості кримськотатарської народної музики". м. Ялта. грудень 2018.
11. Куртієв Р. Кримські татари: етнічна історія і традиційна культура. Сімферополь. 1998, 12с.
- 12.Рехліцька А.Є. Мистецтво балетмейстера: навчальний посібник. Херсон. 2012.
13. Рославцева Л. І. Одяг кримських татар кінця XVIII - початку XX ст. 2000, 82-83с.

- 14.Стаття "Кримськотатарський народний танець: Фактори становлення розвитку"
URL:<https://uchportfolio.ru/blogs/read/?id=1166#:~:text=%D0%A5%D0%B>.
15. Тунманн І. Е. Кримське ханство. Сімферополь. 1936, 25с.
16. Усеїнова Г. Відкрий свої таємниці, Зинджирли. Голос Криму №6. 2000, 7с.
17. Чепуріна Г. Я. Татарська вишивка. Мистецтво. 1935, 62с.
18. Черкезова Е. Джоюлгъан аэнлик ве уйгъунлыкъ изинден. У пошуках втраченої гармонії. Акмесджит: Тарпан. 2009, 15с.
19. Шерфедінов Я. Месні й танці кримських татар. Сімферополь. 1931
- 20.Шерфедінов Яя. "Звучить хайтарма" . 1978. м.Ташкент.

Додатки

Сценографія.
Додаток 1.

Додаток 2.

Додаток 3.

Додаток 4.

